

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

10(19)

2010

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

LI
LEIDVYKLA

VILNIUS 2010

REDAKCINĖ KOLEGIJA

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius)
Vytauto Didžiojo universitetas

Auksuolė Čepaitienė
Lietuvos istorijos institutas

Jonathan Friedman
*École des Hautes Études en Sciences Sociales
Kalifornijos universitetas, San Diegas*

Orvar Löfgren
Lundo universitetas

Jonas Mardosa
Vilniaus pedagoginis universitetas

Žilvytis Šaknys
Lietuvos istorijos institutas

REDAKCINĖS KOLEGIJOS
SEKRETORĖ

Danguolė Svidinskaitė
Lietuvos istorijos institutas

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – etnologijos ir socialinės/kultūrinės antropologijos mokslo žurnalas, nuo 2001 m. leidžiamas vietoj tęstinio monografijų ir studijų leidinio „Lietuvos etnologija“. Jame spausdinami moksliniai straipsniai, konferencijų pranešimai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas siekia pristatyti mokslo aktualijas ir skatinti teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Redakcijos adresas:
Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5
LT-01108 Vilnius

Tel.: + 370 5 262 9410
Faks: + 370 5 261 1433
El. paštas: etnolog@istorija.lt
v.ciubrinskas@smf.vdu.lt

Žurnalas registruotas:
European Reference Index for the Humanities (ERIH)
EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Humanities International Complete,
SocINDEX with Full Text
Modern Language Association (MLA) International Bibliography

TURINYS / CONTENTS

<i>Pratarmė (Vytis Čiubrinskas)</i>	5
<i>Foreword (Vytis Čiubrinskas)</i>	8

Straipsniai / Articles

Auksuolė Čepaitienė

Giminystės idėja ir paveikslas: genealoginis mąstymas Lietuvoje	11
An Idea and a Picture of Kinship: Genealogical Thinking in Lithuania	35

Irma Šidiškienė

Internetiniai tekstai kaip vedybų tyrimo šaltinis	37
Internet Texts as a Source for Marriage Research	59

Thomas M. Wilson

Elites, Networks and the Anthropologies of Policy and Borders: Some Suggestions from Ireland	61
Elitas, socialiniai tinklai bei viešosios politikos ir paribio antropologijos: keletas pasiūlymų iš Airijos	75

Ida Harboe Knudsen

Keletas pasvarstymų apie žmogaus amžių, politiką ir politikus kaimo bendruomenėje, Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą	77
Some Reflections on Age, Politics and Politicians in a Rural Community after Lithuania's EU-entrance	90

Kristina Šliavaitė

Deindustrializacija, socialinis nesaugumas ir išgyvenimo strategijos posovietinėje erdvėje: Visagino atvejis	93
Deindustrialization, Social Insecurity and Strategies of Survival in the Post-Soviet Region: the Case of Visaginas	114

Tea Golob

The Meanings of "Home" and "Homeland" in Slovene Diasporic Communities	117
<i>Namų</i> ir <i>tėvynės</i> įprasminimas slovėnų diasporos bendruomenėse	135

Daiiva Repečkaitė

Rusakalbių izraeliečių kultūros apibrėžtys kasdienybėje: nuo rafinuotų manierų iki bendravimo kodų	139
Everyday Definitions of Culture by Russian-speaking Israelis: from Sophisticated Manners to Codes of Communication	160

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

Ramūnas Trimakas. Lietuvių liaudies medicina: etnografiniai ir folkloristiniai aspektai. XIX amžiaus pabaiga – XX amžiaus pirmoji pusė (<i>Veronika Gribauskaitė</i>)	163
Lietuviškojo identiteto trajektorijos. V. Čiubrinskas ir J. Kuznecovienė (sud.) (<i>Gediminas Lankauskas</i>)	166
Victor C. de Munck. Kultūros tyrimai: patirtis ir apibendrinimai (<i>Auksuolė Čepaitienė</i>)	168
Pirmieji lietuviai Teksase. The first Lithuanians in Texas: parodos katalogas / exhibition catalog. V. Čiubrinskas ir J. Genys (sud.) (<i>Skaidrė Urbonienė</i>)	171
Nijolė Marcinkevičienė. Metai už stalo. Kalendorinių švenčių ir sezoniniai valgiai (<i>Žilvytis Šaknys</i>)	177
Darius Staliūnas. Making Russians. Meaning and Practice of Russification in Lithuania and Belarus after 1863 (<i>Remigijus Civinskas</i>)	181

Konferencijos / Conferences

Tarptautinė konferencija „Identiteto politika antropologiniu požiūriu“ Klaipėdos universitete (<i>Rimantas Sliužinskas</i>)	186
Rusijos etnografų ir antropologų kongresas Orenburge (<i>Jonas Mardosa</i>)	192

Sukaktys

Profesorei Pranei Dundulienei 100 metų (<i>Žilvytis Šaknys</i>)	195
Jubiliatė Janina Genovaitė Laniauskaitė-Morkūnienė (<i>Irena Regina Merkienė</i>)	197

Konferencijos

Tarptautinė konferencija „Identiteto politika antropologiniu požiūriu“ Klaipėdos universitete

Tai antroji jungtinė KU ir VDU sociokultūrinės antropologijos konferencija, 2009 m. gegužės 28–31 d. surengta bendromis Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto (BRIAI, organizacinio komiteto pirmininkas – prof. dr. Rimantas Sliužinskas) ir Vytauto Didžiojo universiteto Socialinės antropologijos centro (SAC, doc. dr. Vytis Čiubrinskas) jėgomis. Pirmoji tokia konferencija („Baltijos regionas sociokultūrinės antropologijos bei tarpdalykinių studijų perspektyvoje“) čia buvo surengta 2005 m.

VDU Socialinės antropologijos centras, vadovaujamas jo įkūrėjo dr. Vyčio Čiubrinsko, jau turi aiškiai numatytas savo mokslinių tyrimų kryptis ir strategijas, o KU BRIAI antropologiniai tyrimai dar yra formavimosi stadijos ir kol kas dar negausūs jų vykdytojai aktyviai ieško aktualių ir realių nišų šio mokslo lietuviškojoje ir viso Baltijos šalių regiono erdvėje. Pastaruoju metu formuojasi nuostata, kad KU antropologai esminį dėmesį turi skirti įvairių paribio regiono socialinių grupių, diasporų ir tautinių bendrijų identiteto bei tokių bendrijų narių etninės ir tautinės tapatybės asmens apsisprendimo raidos tyrimams. Būtent todėl šią problematiką ir atspindėjo surengta konferencija.

Pirmojoje Klaipėdos konferencijoje buvo aktyviai diskutuota paties Baltijos regiono sampratos ir jo ribų nustatymo klausimais, o šioje, antrojoje (jos tema anglų kalba – *Anthropological Approaches to Identity Politics: Focus on Regions, Borderlands and Diasporas*), esminis dėmesys buvo skirtas identiteto, tapatybės, asmens

apsisprendimo priklausyti tam tikrai socialinei grupei ar tautinei bendrijai problemoms aptarti. Visi šie klausimai natūraliai išskyla konkrečioje geografinėje plotmėje – didesnės ar mažesnės apimties regionuose, jų paribio srityse, ten gyvenančių autochtonų bei tautinių mažumų, diasporų bendruomenėse.

Konferencijoje dalyvavo 28 mokslininkai iš 12 užsienio šalių (Baltarusijos, Čekijos, Danijos, Italijos, JAV, Latvijos, Norvegijos, Prancūzijos, Rusijos, Suomijos, Šveicarijos, Vokietijos) ir 6 Lietuvos mokslo institucijų (Vytauto Didžiojo universiteto, Lietuvių kalbos instituto, Lietuvos istorijos instituto, Socialinių tyrimų instituto, Vilniaus pedagoginio universiteto bei Klaipėdos universiteto).

Keturis pagrindinius pranešimus konferencijoje skaitė svečiai iš užsienio. Dr. Thomas K. Schippersas (Viduržemio jūros regiono lyginamosios etnologijos institutas, Provanso Eksas, Prancūzija) skaitė paskaitą tema „Regioninės kultūros šiuolaikinėje Prancūzijoje: politinis lokalumas ir globali rinkodara“ (*Regional Cultures in France Today: between Political Localism and Global Marketing*). Jis aptarė lokalias ir globalios identiteto politikos pokyčius pastarojo dešimtmečio Prancūzijos tautinių bendrijų gyvenime ir naujausius šalies valdžios sprendimus šioje srityje. Dr. Laura Assmuth (Helsinkio universitetas, Suomija) savo pranešime „Identitetas ir identiteto politika Baltijos paribio regione“ (*Identities and Identity Politics around Baltic Borders*) aptarė tiek bendruosius metodologinius, tiek ir konkrečius tautinio identiteto ap-

sisprendimo atvejus estų mokykloje Pečioruose, Rusijos–Estijos pasienio regione. Prof. Christianas Giordano (Fribūro universitetas, Šveicarija) paskaitoje „Etninis ir daugiatautis regionalizmas: identiteto samprata politinėje antropologijoje“ (*“Ethnic” versus “Transnational” Regionalism: for Political Anthropology of Identity Constructions*) esminį dėmesį skyrė identiteto stabilumo ir mobilumo klausimams, *globalizacijos* ir *glokalizacijos* priešstatų bei jų tarpusavio santykių problemoms konkrečių tautinių pagrindų susiformavusių, bet valstybės statuso neįgavusių kraštų (Katalonija, Baskų kraštas, Padanija ir t. t.) ir daugiataučių regionų (Viduržemio jūros regionas, Tatarstanas) atvejais. Prof. Thomas Hyllandas Eriksenas (CULCOM, Oslo universitetas, Norvegija) paskaitoje „Tauta XXI amžiuje: sampratos krizė“ (*The Disorder of Things: the Nation in the 21st Century*) polemizavo šiuo metu iš esmės besikeičiančios *tautos* sampratos klausimais.

Konferencijos pranešimai savo tematika buvo suskirstyti į penkias potemes. Pirmoji jų – „Regionai: kultūros, atmintys ir identitetai“ (*Regions: Cultures, Memories and Identities*). Prof. Ingo W. Schröderis (Makso Planko socialinės antropologijos institutas, Halė, Vokietija; VDU SAC) supažindino konferencijos klausytojus su A. Gramsci suformuluota hegemonijos koncepcija, leidžiančia išsiaiškinti identiteto formavimosi principus. Atskiras dėmesys buvo skiriamas Jeanos ir Johno Comaroffų nubrėžtai atskirties linijai tarp hegemonijos ir identiteto sampratų. Katalikiškojo identiteto fenomenas Lietuvoje buvo pateikiamas pavyzdžiu, iliustruojančiu nesėkmingo identiteto formavimosi proceso atvejus tada, kai jis yra atribojamas nuo hegemonijos konsensuso paieškų ir suvokiamas vien ideologiniu pagrindu. Dr. Carole Lemee (Bordo 2 universiteto Antropologijos departamentas, Prancūzija) savo pranešime aptarė žydų, emigravusių

iš Baltijos regiono ir Vidurio Europos palikuonių tapatybės atkūrimo procesus. Atsižvelgdama į bendruosius tapatybės atkūrimo proceso ypatumus, ji atkreipė dėmesį į tai, kad šis procesas yra glaudžiai susijęs ir su asmeninės bei kolektyvinės tapatybės pasirinkimo principais, išlikusiais emigrantų šeimos gyvenimo, bei visuomeniniais tokio pasirinkimo galimybių aspektais, naujai išskylančiais šių laikų Baltijos regiono bei Vidurio Europos šalyse. Dr. Hana Horáková (Pardubicės bei Prahos universitetai, Čekijos Respublika) analizavo pokyčius šiuolaikinio kaimo bendruomenių gyvenime. Ji pateikė tautinio identiteto tyrimų, atliktų Čekijoje įsikūrusių „olandų kaimų“ (*Dutch Villages*) bendruomenėse. Ji išskyrė dvi pagrindines šių bendruomenių identiteto grupes – šeiminkų (*hosts*) ir svečių (*guests*) statusą turinčius narius – ir atkreipė dėmesį į čia susiformavusių pastoviujų, pagrindinių ir laikinųjų namų (*second homes*) sampratų formavimosi ypatybes bei tokių bendruomenių identiteto stabilumo ir mobilumo klausimus. Istorikė dr. Nijolė Strakauskaitė (KU BRIAI) aptarė paties Baltijos regiono identiteto aspektus, atskleisdama istorines sąvokų „Rytų Prūsija“, „Mažoji Lietuva“ ir „Vakarų Lietuva“ ištakas bei tarpusavio sąsajas. Visa tai ji analizavo lemtingo Europai ir Prūsijai 1806–1815 m. laikotarpio istorinio asmens – karalienės Luisės pavyzdžiu. Pranešėja pabrėžė, kad šiuolaikinė identiteto samprata orientuoja į tai, jog kultūros vaidmuo yra išskirtinis, o kultūra yra gyva, kai ji nuolat kontaktuoja su kitomis kultūromis, kaip, beje, ir su istorija. Karalienės Luisės asmenybė yra įdomi ieškant paralelių tarp Vokietijos imperijos provincijos miesto Klaipėdos (*Memel*) ir dabartinės Klaipėdos identitetų. Ji atkreipė dėmesį į tai, kad naujausiose diskusijose apie Klaipėdos kultūros politikos viziją pabrėžiamas būtinumas kultūros paveldą integruoti į miestiečių

savimonę ir identiteto formavimą liudija naujos kokybės požymius Vakarų Lietuvos regiono identiteto struktūroje. Etnologas dr. Jonas Mardosa (VPU Baltų priešistorės katedra) aptarė verbos (palmės), vieno iš svarbiausių religinių simbolių XX amžiaus antroje pusėje – XXI amžiaus pradžioje Rytų Lietuvoje ir Vakarų Baltarusijoje, tradicijos gyvavimo ypatybes ir jų įtaką regioninio identiteto formavimuisi. Jis atskleidė tiek regioninius, tiek ir etninius verbų žaliavos ir šventinamos puokštės sudėties ypatumus šiuose paribio regionuose, remdamasis simbolio išvaizdos ir turinio analizės duomenimis parodė, koks yra ryšys tarp verbų regioninių bei etninių ypatybių ir kaip šis simbolis tampa svarbiu gyventojų etninę ir religinę tapatybę formuojančiuoju veiksmu. Etnologas prof. Rimantas Sliužinskas (KU BRIAI) pasidalijo savo patirtimi tiriant šių laikų Klaipėdos tautinių bendrijų ištakų bei raidos ypatybes. Šiuos tyrimus jis atlieka remdamasis Klaipėdos miesto savivaldybėje įregistruotų tautinių mažumų bendrijų (nevyriausybinų organizacijų) veiklos dokumentais, interviu su šių organizacijų vadovais ir nariais. Pagrindinis dėmesys buvo skirtas Klaipėdos lenkų, ukrainiečių, baltarusių, totorių bei armėnų tautinėms bendrijoms ir konkrečioms jų narių identiteto apsisprendimo problemoms aptarti.

Antroji potėmė – „Šalių sienos ir paribio sritys“ (*Borders and Borderlands*) nebuvo gausiai atstovaujama, nes į konferenciją dėl objektyvių priežasčių negalėjo atvykti programoje numatyti pranešėjai iš Kroatijos ir Kolumbijos. Dr. Andrea Boscoboinik (Friburgo universiteto Socialinės antropologijos institutas, Šveicarija) aptarė romų identiteto bei gyvenimos ypatybes. Ji atkreipė dėmesį į socialinius procesus, kuriuose romų elito atstovai siekia nustatyti savo bendruomenės politinio ir kultūrinio gyvenimo ypatybes. Jie kuria tautos gyvenimos modelį neapibrėžtose

teritorijose, nepaisydami valstybių sienų. Šiuos tautos etninio konsolidavimo procesus pranešėja buvo linkusi vertinti ir kaip romų bendruomenės aktyvistų bei lyderių siekius panaikinti sienas ar kitas kliūtis, trukdančias žmonių bendravimui, ir kaip bandymus nustatyti kitokias, savitas šio proceso ribas. Ji teigė, kad, viena vertus, valstybių sienos gali sudaryti objektyvias kliūtis, kurias reikia įveikti siekiant suvienyti žmones, atstovaujančius vienai ir tai pačiai etninei kategorijai, kita vertus, romų tapatumo ir jų politinės strategijos tyrimai liudija skirtingas minėtų ribų formacijas ir realias jų atsiradimo bei kitimo tendencijas. Kristinos Apanavičiūtės (VDU) tyrimų objektas – paribio kultūra ir etninės tapatybės politika Balkanuose: dviejų civilizacijų susidūrimas. Jos pranešime buvo analizuojama ypatinga Balkanų regiono situacija, pagrindinį dėmesį skiriant Bosnijai ir Hercegovinai, Kroatijai bei Serbijai, kur šiuo metu beveik neliko daugiakultūrinių regionų. Etninės grupės ten yra sutelktos konkrečiose teritorijose ir taip viena nuo kitos atskirtos. Pranešime buvo analizuojama, kokių pastangų prireikia gyventi skirtingo tautinio identiteto žmonėms kartu ten, kur buvo išlaikyta senoji, ikikonfliktinė multikultūrinė bendruomenė.

Trečiajai potėmei „Transnacionalizmas: etniškumas, identitetas ir integracija“ (*Transnationalism: Ethnicity, Identity and Integration*) atstovavo penki Lietuvos mokslininkai. Dr. Jolanta Kuznecovienė (VDU) skaitė pranešimą lietuvių imigrantų tapatybės ir įsitraukimo strategijos tematika. Jos tyrimų tikslas – apčiuopti lietuvių imigrantų susisaistymo su nauja visuomene būdus, dominuojančias įsitraukimo į naują visuomenę strategijas. Pranešėja rėmėsi teoriniu požiūriu, kuris ne tik kritiškai vertina bandymus parengti integracijos modelį, taikytiną visiems imigrantams, neatsižvelgiant į jų individualias charakteristikas, bet ir siūlo vadovautis prielaida,

jog imigrantų integraciją naujoje visuomenėje nusako skirtingos individualios inkorporacijos strategijos, ne visuomet sutampančios su kultūrinio pliuralizmo, diasporos, transnacionalizmo, asimiliacijos ar integracijos teorijų bei požiūrių siūlomais inkorporacijos būdais. Ieva Akstinavičiūtė (VDU) aptarė transnacionalizmo apraiškas Niujorko lietuvių imigrantų bendruomenėse. Ji akcentavo tautinio ir etninio identiteto daugialypumo atvejus, dažniausiai priklausomus nuo konkrečių asmenų gyvenamosios ir darbinės aplinkos bei kitų lokalinės socializacijos aspektų, vienu metu leidžiančių jiems išlaikyti lietuviškosios tapatybės šaknis, o kitu metu – integruojančių juos į anglakalbės bendruomenės visumą. Dr. Neringa Liubiniene (VDU) pasidalino analogiška savo patirtimi tiriant identiteto transformacijas Šiaurės Airijos lietuvių imigrantų bendruomenėse. Daug dėmesio skirdama teoriniams identiteto ir jo ribų apibrėžties klausimams, pranešėja aptarė transnacionalizmo ir transmigracijos paradigmas šiuolaikinės migracijos analizei. Remdamasi antropologinio tyrimo empiriniais duomenimis, ji analizavo kilmės, kalbos ir švenčių elementus kaip svarbius Šiaurės Airijos lietuvių imigrantų identifikacinius žymenis. Dr. Vytis Čiubrinskas (VDU SAC) aptarė JAV Teksaso lietuvių imigrantų paveldo ir identiteto susigrąžinimo procesus. Jis atkreipė dėmesį į naujai besiformuojančių domėjimąsi lietuviškosios tokių imigrantų genealogijos šaknimis. Jis pažymėjo, kad lietuvių transatlantinė migracija apima ir šandienos teksasiečius, kurie yra prieš šimtą penkiasdešimt metų iš Mažosios Lietuvos atvykusių imigrantų palikuonys. Šiandieninis pastarųjų identitetas galėtų būti konceptualizuojamas kaip *susigrąžintasis*, t. y. paremtas per išstis kartas užmiršto etninio paveldo „atradimu“ ir genealogijų sudarymu. Tokiu tam tikro kultūrinio skirtingumo susigrąžinimu

Amerikos įvairovėje siekiama ne vien susigrąžinti etninį paveldą, bet ir naujai „perrašyti“ išstis vietines Teksaso krašto istorijas. Habil. dr. Alina Žvinklienė (Socialinių tyrimų institutas, Vilnius) savo pranešime retoriškai klausė – ar Lietuvoje jau egzistuoja kinų diaspora? Ji aptarė imigrantų „kritinės masės“ atvejus, kai kurios nors tautinės mažumos bendruomenė gali įsivyrati ir ženkliai nustelbti vis dažniau linkusios emigruoti svetur tautinės daugumos visuomenę. Pabrėždama, kad kol kas kinai Lietuvoje egzistuoja neakivaizdžiai – vis didėjančio pačių įvairiausių savo prekių eksporto srauto pavidalu, pranešėja neatmetė versijos, kad realios kinų diasporos atsiradimas Lietuvoje – jau tik laiko klausimas.

Ketvirtoji potėmė – „Tautinė valstybė ir identitetas“ (*Nation-state and Identity*) – buvo bene plačiausiai atstovaujama. Prof. Victoras C. de Munckas (VDU SAC) ir Davorinas Trpeski's (Šv. Kirilo ir Metodijaus universiteto Etnologijos ir Kultūrinės antropologijos institutas, Skopjė, Makedonija) išsamiai aptarė tautinio identiteto formavimosi atvejus Lietuvoje ir Makedonijoje. Remdamiesi savo tyrimais abiejose šalyse, jie toliau plėtojo savo anksčiau suformuluotos tautinio identiteto formavimosi bei dinamikos trijų lygmenų teorijos teiginius. Jų nuomone, pirmuoju atveju tapatus identitetas konkrečioje bendruomenėje yra suvokiamas jau sąmonėje glūdinčiais objektyviais atskirų individų analogiškais kalbos, religijos, etniškumo bei istorinės patirties aspektais. Jie sudaro nacionalinių tautos gyvenimosi brojų pagrindus. Ant-rasis tautinio identiteto lygmuo – realus šio proceso vyksmas, kur atskiros asmenų grupės išsiaiškina ir apsibrėžia tam tikrus tarpusavio skirtingumus. Trečiasis, epistemologinis, lygmuo tampa aktualus tais atvejais, kai tenka atrankos būdu aptarti tokius tapatumus ar skirtingumus, kurie yra sąmoningai nutylimi atskirų socialinių

grupių tarpusavio santykiuose. Toks teorinis trijų lygmenų modelis leidžia abiem kryptimis („iš viršaus“ ir „iš apačios“) išskirti tautinio identiteto sampratos sudėtinės dalis. Dr. Neringa Klumbytė (Majamio universitetas, JAV) savo pranešime išskyrė tris faktorius – europietiškosios pilietybės fenomeną, nostalgijos apraiškas ir valstybinės identiteto politikos Lietuvoje aspektus. Pastarąją temą tęsė ir Ida Harboe Knudsen (Makso Planko socialinės antropologijos institutas, Halė, Vokietija), savo dėmesį koncentruodama į šiuolaikinio Lietuvos kaimo žmonių kasdienio gyvenimo bruožus ir stengdamasi rasti bei paaiškinti tas naujoves, kurias sąlygojo naujosios gyvenimo galimybės atviros Europos kontekste. Ji bandė išsiaiškinti, ką eiliniam periferijos gyventojui reiškia nebėgti nuo savo kasdienybės į atviras užsienio šalis, o pasilikti savo suvargusioje tėviškėje ir toliau vadinti save lietuviu iš didžiosios raidės. Dr. Vidos Savoniakaitės (LII) pranešimo tema – tautinės tapatybės lyginamieji tyrimai šiuolaikiniame Klaipėdos krašte. Analizuodama šio krašto bendruomenių požiūrius į tautinį tapatumą, ji atskleidė žmonių tapatumo prioritetus bei požiūrius į tautinio tapatumo politiką. Habil. dr. Laima Kalėdienė (LKI) savo pranešime aptarė didžiuosiuose Lietuvos miestuose (Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje) vartojamų kalbų ir tautinės tapatybės santykius, su kalba susijusio tautinio identiteto išsaugojimo perspektyvas. Ji pabrėžė, kad vienas iš svarbiausių klausimų šių dienų Lietuvos mokykloje yra mokymo kalbos ar kalbų pasirinkimas siekiant efektyvesnio visuomenės narių bendravimo. Dalis visuomenės linkusi manyti, kad mokymas gali vykti įvairiomis kalbomis, ir čia ypač pabrėžiamas anglų kalbos reikalingumas. Mokykloje egzistuojančias tautinio identiteto problemas savo pranešime aptarė ir dr. Tatjana Russita (Maskvos psichologijos ir pedagogikos universitetas). Ji

yra įsigilinsi į dvikalbės (latvių ir rusų) mokymo sistemos raidą *de facto* ir *de jure* ir jos problemas kaimyninėje Latvijoje. Marharyta Fabrykant (Baltarusijos valstybinis universitetas) analogiškai diskutavo baltarusių (gudų) tautinio ir etninio identiteto ištakų bei raidos atskiruose šalies regionuose klausimais. Domenico'as Crisafulli's (Mesinos universitetas, Italija) aptarė identiteto problemas Vilniuje, šiam miestui rengiantis tapti 2009 m. Europos kultūros sostine.

Penktoji potėmė „Antropologinių tyrimų akiračio plėtra“ (*Broadening the Field of Anthropological Expertise*) buvo skirta jaunųjų mokslininkų – antropologijos doktorantų pranešimams. Linas Svolkinas (Kopenhagos universitetas, Danija) pristatė savo tyrimų, atliktų Danijos alternatyvioje bendruomenėje – Kristianijoje – rezultatus. Ši bendruomenė buvo įkurta 1971 metais apliestoje karinėje bazėje, netoli Kopenhagos miesto centro. Remdamasis Maxo Weberio *tradicinio autoriteto* (*traditional authority*) sąvoka, pranešimo autorius aptarė, kaip Kristianijos nariai sprendžia vidinius tarpusavio prieštaravimus ir kokių vaidmenį sprendžiant konfliktus vaidina šios bendrijos senbuviai. Klavas Sedleniekas (Rygos Stradinio universitetas, Latvija) aptarė nelaimės fenomeno apraiškų kilmę kapitalizmo kaip „bendruomenės, kurios nariai niekada nebaudauja“ kontekste. Aivita Putniņa (Latvijos universitetas) pasidalijo savo patirtimi tiriant Latvijos paribio regiono gyventojų tautinio identiteto aspektus dvikalbėse šeimose.

Buvo numatyta ir plati kultūrinė konferencijos programa: surengta ekskursija į senosios Klaipėdos piliavietės Wilhelmo bei Frydricho poternas, o paskutinę dieną – kelionė po Rusnės salą, jos istorines ir kultūrinės įžomybes bei garlaiviu po Kuršių marias, aplankant unikalias Mingės kaimo sodybas bei gamtos rezervatą – saugotinas paukščių perimvietes.

Pirmosios 2005 m. surengtos KU ir VDU antropologinės konferencijos medžiaga 2006 m. buvo paskelbta KU BRIAI periodinio mokslo leidinio *Acta Historica Universitatis Klaipedensis* (AHUK), serija *Studia Anthropologica* (SA), puslapiuose. Šios, antrosios, konferencijos medžiaga publikuojama ten pat. Vienas jos tomas jau paskelbtas 2009 m. (Čiubrinskas V. and Sliužinskas R. (eds.). 2009. *Identity Politics: Histories, Regions and Borderlands*. AHUK XIX, SA III. Klaipėda: Klaipėda

University Publishers), o kitas (AHUK XX, SA IV) baigiamas parengti spaudai šiais metais.

Konferenciją surengti padėjo ženkli rėmėjų ir talkininkų pagalba. Generalinis rėmėjas – UAB „Oksata“, UAB „Kelių mašinos“ (direktorius Česlavas Taraškevičius). Rėmėjai ir talkininkai – Mažosios Lietuvos istorijos muziejus Klaipėdoje (direktorius Jonas Genys) bei Dalios ir Arūno Drobnių kaimo turizmo centras Rusnėje.

Rimantas Sliužinskas

Rusijos etnografų ir antropologų kongresas Orenburge

Pagrindinis sovietinio laikotarpio etnografų sambūris buvo kas antrus metus vykdavusios lauko tyrimams skirtos konferencijos (paskutinė surengta 1990 m. Alma Atoje, dabar – Almata). Suirus Sovietų Sąjungai įvyko organizacinių pokyčių ir etnografijos moksle. TSRS MA N. Miklucho-Maklajaus etnografijos institutas tapo Rusijos mokslų akademijos N. Miklucho-Maklajaus etnologijos ir antropologijos institutu, o 1990 m. Alma Atoje buvo įkurtas etnografų ir antropologų susivienijimas, kuris 1992 m. pavadintas Rusijos etnografijos ir antropologijos mokslų asociacija.

Ši asociacija kartu su Etnologijos ir antropologijos institutu yra pagrindiniai kas antrus metus rengiamų Rusijos etnografų ir antropologų kongresų organizatoriai (pirmasis 1994 m. įvyko Riazanėje). Kongresai paeiliui vyksta viename Rusijos mieste ir kurioje nors Rusijos Federacijos respublikoje. VIII Rusijos etnografų ir antropologų kongresas 2009 m. liepos 2–5 d. dirbo Rusijos pietuose, netoli Kazachijos esančiame Orenburgo mieste. Kongresų metu Rusijos etnografų ir antropologų asociacijos vadovybė atnaujinama, o vadovu iki kito kongreso tampa žymus būsimo kongreso šeiminkų etnologas. Orenburge kongreso organizacinis krūvis teko šio miesto universiteto atstovui prof. V. Amelinui, taip pat einančiam viceministro pareigas Orenburgo srities vyriausybėje, nes kongresai neapsieina be sričių, miestų ar respublikų aukščiausio lygio vadovų paramos.

Kongresų organizavimo principas gana demokratiškas. Kiekvienas mokslininkas turi galimybę siūlyti būsimų simpoziumų ir sekcijų darbo tematiką bei numatyti nagrinėti problemų kryptis. Simpoziumo ar sekcijos darbą organizuojantys mokslininkai, pateikę paraišką, teoriniu ir

praktiniu požiūriu atitinkančią pagrindinę kongreso idėją, vėliau dalyvauja formuojant dalyvių sudėtį ir vadovauja jų darbui (VII kongrese Saranske (Mordovija) teko vadovauti liaudies religijos problemas analizuojančiai sekcijai). Orenburgo kongrese dirbo 11 simpoziumų, kurių struktūroje buvo suformuota 40 sekcijų bei apskritų stalų. Tokiu būdu teminė įvairovė, kaip teigiama kongreso rezoliucijoje, apėmė „visas mokslo apie žmogų kryptis“. Kaip ir ankstesniuose kongresuose, jo dalyviai buvo sutikti su solidžia kongreso pranešimų tezių knyga.

VIII kongreso Orenburge metu buvo surengta daugiau kaip 100 posėdžių. Jame dalyvavo mokslininkai iš 65 Rusijos miestų ir 52 regionų, taip pat 14 „artimo ir tolimo užsienio“ šalių atstovai, kurių buvo virš 400 (ankstesni kongresai buvo netgi dvigubai skaitlingesni – atsiliepė krizė). Tiesa, kongreso programoje ir išleistame tezių tome autorių pavardžių skaičius tikriausiai porą kartų didesnis, nes spausdinamos į kongresą priimtų pranešimų santraukos. Reikia pasakyti, kad kongresuose, be etnologų, tarpdisciplininio pobūdžio pranešimus skaito istorikai, folkloristai, archeologai ir kitų sričių mokslininkai. Kongresai suteikia galimybę pristatyti mokslinei bendruomenei naujausius tyrimus, o kartu susidaryti vaizdą apie etnologijos padėtį Rusijoje, teorinį jos lygmenį ir tematinį kryptingumą.

Kiekvienas kongresas turi pagrindinę temą, kuri gvildenama ne vien plenariniuose pranešimuose, bet ir simpoziumų bei sekcijų veikloje. Simboliška, kad Orenburgo, per kurį teka Europą ir Aziją skirianti Uralo upė, VIII kongreso teoriniu leitmotyvu buvo pasirinkta „sienos ir kultūros“ paradigma. Todėl esminė Kongreso idėja

tilpo į turiniu ir apimtimi talpią definiciją „sienų kultūra ir sienos kultūroje“ (V. Tiškovas). Sienų traktavimas kongreso teorinėje paradigmoje gana platus. Pirmiausia tai pakitusios Rusijos valstybinės sienos, nubrėžusios naujas politines ir pokyčius kultūroje, tautinėje situacijoje, ekonomikoje ir kitose gyvenimo srityse veikiančias ribas. Kartu tai universali problema. Sienos ar ribos tarp individų, tautų ir kultūrų, rasių yra nuolat egzistuojanti, tačiau dėl daugelio aplinkybių laike ir erdvėje kintanti ir tyrimus aktualizuojanti realybė.

Programines kongreso nuostatas nubrėžė Etnologijos ir antropologijos instituto direktorius V. Tiškovas pranešime „Trys žemėlapiai: fizinis, administracinis-valsstybinis ir etninis“, kuriame juos įvardijo kaip „tris realius mūsų gyvenimo fenomenus“ ir analizavo nesiribodamas vien šiuolaikinės Rusijos realijomis, bet žvelgė į pasaulinį reiškinį kontekstą. V. Šnirelmanas (Maskva) pranešime (tai buvo pabrėžta ir kongreso rezoliucijoje) akcentavo, kad sustiprėjusi Rusijoje tautinė ir rasinė neapykanta ir priešiškas „kitokiems“ yra tiesioginė pakitusios etnopolitinės valstybės situacijos ir naujų sienų atsiradimo išraiška. Todėl periodiškai iškylančios ksenofobijos ir nacionalizmo apraiškos Rusijos visuomenėje suponuoja poreikį plėtoti ir pasitelkti taikomųjų etnologinių tyrimų duomenis sprendžiant tarptautinius prieštaravimus. Taigi, plenariniame posėdyje perskaityti pranešimai parodė, jog šiuolaikinės Rusijos etnopolitinė ir tautinė situacija ženkliai mastu nulemta posovietinėje erdvėje natūraliai ir dirbtinai atsiradusių realių ir menamų sienų bei ribų.

Be plenarinių posėdžių, etnopolitinio pobūdžio klausimai nagrinėti ir pirmajame Kongreso simpoziume „Rusijos regionai: etnokultūrinė specifiška ir sienų raidos kryptys“. Neaplenkė šios tematikos ir kitų simpoziumų sekcijose pristatyti praneši-

mai. Juose atsispindėjo pasienio kultūros, politinių sienų ir antropogeografijos tematika, aptarti etninių ir socialinių sienų konstravimo bei palaikymo aplinkybes apibrėžiantys kultūriniai ženklintuvai ir kt. teoriniu ir praktiniu požiūriu reikšmingi klausimai. Galima teigti, kad kongrese svarstytos tarpkultūrinių sąveikų etnokultūriniuose regionuose problemos tiesiogiai atliepė pagrindinę temą.

Kartu su pagrindine tema svarstytos tokios šiuolaikinės etnologijos aktualijos, kaip istoriografijos ir šaltiniotyros, etnografinės muziejinkystės, vizualinės antropologijos ir kitos tarpdisciplininio pobūdžio problemos. Šiame kontekste galima pažymėti simpoziumuose bei sekcijose „Etnologija ir mišrios disciplinos“, „Etnologija ir folkloras“, „Etnopolitologija ir aktualūs etnologijos tyrimai“, „Multikultūralizmas ir kultūrinis dialogas“ perskaitytus pranešimus. Keliose sekcijose buvo perskaityta pranešimų antropologijos tema. Etninei fizinei antropologijai ir kultūrinei antropologijai aktualūs klausimai nagrinėti „Jaunimo subkultūros“, „Medicininės antropologijos“, „Vaikystės ir amžiaus antropologijos“ ir kitose sekcijose.

Sovietiniais laikais etnografų konferencijose periodiškai dalyvavo ir lietuvių mokslininkai. Tai buvo viena pagrindinių mokslinių tyrimų rezultatų sklaidos už Lietuvos ribų formų. Tačiau ištrūkė iš Maskvos globos lietuvių etnologai prarado arba nutraukė su Rusijos etnologais gyvavusius glaudesnius priverstinius mokslinius saitus. Po ilgesnės pertraukos lietuvių ir baltarusių verbų tyrimus teko pristatyti 2005 m. Peterburge (Repine) vykusio VI kongreso darbe. 2009 m. VIII kongresas Orenburge buvo trečiasis, kuriame simpoziumo „Tradiciškumas ir socialumas: sienos, simboliai, prasmės“ sekcijoje, skirtoje tradicinėms apeigoms ir šventinei etnokontaktinių zonų kultūrai, remdamasis etnografinių lauko tyrimų duomenimis,

nagrinėjau pietryčių Lietuvos lenkų Didžiosios savaitės apeigų ypatybes.

Rusijos etnografų ir antropologų kongresai įdomūs keliais požiūriais. Pirmiausia tai gyvojo mokslo proceso išraiška, leidžianti susivokti teorinėje ir praktinėje mokslo paradigmoje. Kartu atsiskleidžia ir lietuvių etnologijos situacijai artimos problemos. Ypač akivaizdžios liaudies religijos, naujų religinių judėjimų, posovietinio laikotarpio švenčių raidos ir funkcionavimo paralelės. Išaiškėja prarandamų tradicinės kultūros apraiškų atskleidimo tikslų aktualumas, ypač materialinės kultūros objektų fiksavimas ir tyrimas. Netolimoje praeityje buvę bene svarbiausiais sovietinės etnografijos tyrimų objektais, šiaudien jie menkai fiksuojami ir išnyksta iš mokslo akiračio. Įdomūs buvo sudėtingus etnodeografinius procesus visuomenėje atskleidę šeimos ir lytiškumo (*gender*) klausimus nagrinėjantys pranešimai.

Šiandieninės Rusijos gyvenimo realybė natūraliai atitinka pagrindinę kongreso teorinę kryptį. Ir plenariniai pranešimai, ir ypač sekcijose išgirsti pasisakymai (kurių nėra galimybių aptarti) išryškino gana sudėtingus etnokultūrinio, religinio pobūdžio procesus, kurie yra Rusijos etnologų ir gretutinių mokslų atstovų dėmesio centre. Paaiškėjo, kad daugianacionalinėje valstybėje tautinio pobūdžio klausimai aktualūs ne vien karštuose, etnokonfesinio pobūdžio konfliktais pasižymintuose regionuose, bet ir palyginti ramiuose Rusijos centriniuose bei Sibiro plotuose, nekaltant

apie Maskvą ir kitus didžiuosius Rusijos miestus.

Neįvertinta ar nepakankamai suvokta etninė kultūra bei vietinių tautų interesų nepaisymas stimuliuoja konfliktus, didina dezintegracinius ir kitokius politinėje valstybės raidoje besitęsiančius procesus. Neatsitiktinai neilgoje kongreso rezoliucijoje buvo akcentuota nepakankamai apgalvotų planuojamų projektų tema, kai ruošiami statyti objektai gali pažeisti ekologinę ir kultūrinę autochtoninių Sibiro tautų aplinką. Buvo pritarta III Rusijos evenkų ir VI Rusijos Federacijos neskaitlingų Šiaurės, Sibiro ir Tolimųjų Rytų tautų suvažiavime išsakytoms mintims apie nenuspėjamas Evenkų hidroelektrinės Krasnojarsko krašte statybos pasekmes, nes nebuvo atliktos išsamios jos poveikio nuo amžių šioms tautoms priklausiusiai gyvenamajai aplinkai ir įtakos tradiciniam gyvenimo būdui studijos.

Kongrese, be teorinių paradigmų paieškų aktualumo ir taikomosios etnologijos, akcentuota ekspertinių mokslinių tyrimų plėtotės svarba ir etnologijos bei antropologijos ryšio su gyvenimo realijomis paieškos, ypač galinčios padėti formuojant nacionalinės politikos kryptis. Kultūrinė ir pažintinė kongreso programa leido geriau suvokti balansuojančios tarp Europos ir Azijos (Eurazijos problematika buvo pagrindinė 2007 m. Saranske, Mordovijoje, vykusio kongreso tema) Rusijos provincijos gyvenimą, etninį ir kultūrinį savitumą.

Jonas Mardosa